

Samarbeid om underveisvurdering av skriftlig og muntlig kompetanse

Cathrine Krogh

Førstelektor

Institutt for språk og litteratur

Fakultet for humaniora, utdannings- og idrettsvitenskap

Plan for dagen:

- 9.00 Oppsummering siden sist
- 9.15 Samarbeid om underveisvurdering, nåsituasjon
- 10.00 Pause
- 10.15 Underveisvurdering av skriftlig og muntlig kompetanse
- 11.30 Lunsj
- 12.15 Underveisvurdering av muntlig kompetanse
- 13.00 Nettverksjobbing
- 14.00 Veien videre? Utprøving på egen skole

Tråder fra forrige samling

1. Har dere temaet samarbeid om underveisvurdering i utviklingsplanen til skolen?
2. Utprøving på egen skole: et opplegg om kritisk tilnærming til tekst (fra Medietilsynet, analogt eller digitalt læreverv eller annet)
 - så hvordan har det gått?

Resultat av de fem gruppenes prioriteringer 12. september

- Alle gruppene meldte inn vurdering, og da disse inngangene:
 - o Tips til arbeid med korte, konkrete tilbakemeldinger, vurdering av muntlighet og alternative måter å vurdere muntlighet på og underveisvurdering/sluttvurdering
 - o Vurdering av kompetanse - skriving og muntlighet
 - o Hvordan samarbeider vi om vurdering av kompetanse? X2
 - o vurdering og underveisvurdering (heri ligger også lytte- og samtalekompetanse)
- Tre ønsket lytte- og samtalekompetanse, men to av dem kopler dette til vurdering
- Tre ønsket tilrettelegging for lese- og skrivevansker
- To ville ha lese- (og skrive)utholdenhet og 1 leselyst

Da ble det
underveisvurdering

Plan A: denne og neste
samling

Skisse for 2022/2023

1. samling: lesing som kritisk tilnærming til tekst. Behovsavklaring.

2. samling: underveisvurdering av skriftlig og muntlig kompetanse, nåsituasjon og arbeid med kultur for muntlig deltakelse og forventninger til muntlig kompetanse.

3. samling: underveisvurdering av skriftlig kompetanse, som lærer-, medelev- og egenvurdering.

4. samling: vurderingsnormer i praksis: vurderingssamarbeid om elevtekster.

Ressurs: [Kjennetegn](#) på skriftlig og muntlig kompetanse etter 10. trinn.

Før vi går til vurdering

- [Vansker med språk, lesing og skriving | Språkløyper \(uis.no\)](#) inneholder flere pakker, også en om lese- og skrivestøtteverktøy
- Profesjonskonferansen?

Læreplanen om underveisvurdering

Elevene viser og utvikler kompetanse i norsk på 8., 9. og 10. trinn når de

- leser kortere og lengre tekster i ulike sjangre, utforsker tekstenes kontekster og reflekterer over hvordan konteksten påvirker teksttolkningen
- bruker fagspråk, argumenterer, reflekterer og eksperimenterer i muntlige og skriftlige sjangre og for ulike formål
- bruker fagspråk i arbeid med å utforske og reflektere over språklig variasjon og i samtale om egne og andres tekster.

Læreren skal legge til rette for

- elevmedvirkning og stimulere til lærelyst ved å la elevene få bruke fantasien og oppleve at det å prøve seg fram er en del av det å lære
- at elevene utvikler utholdenhet i lesing av lengre tekster og i utforskende arbeid med faglige problemstillinger

Læreren og elevene skal være i dialog om utviklingen elevene viser i norsk muntlig og i skriftlig hovedmål og sidemål. Med utgangspunkt i kompetansen elevene viser, skal de få mulighet til å sette ord på hva de opplever at de får til, og hva de får til bedre enn tidligere. Læreren skal gi veiledning om videre læring og tilpasse opplæringen slik at elevene kan bruke veiledningen for å videreutvikle kompetansen sin i faget.

Hva fremmer utvikling av vurderingskultur?

- ha en utforskende tilnærming til egen praksis
- jobbe med relevant faglig innhold (Sandvik og Fjørtoft, 2022).
- lærerens vurderingskompetanse
 - fagkompetanse, klasseromserfaring og fagdidaktisk forståelse (Fjørtoft og Sandvik, 2016).

Samarbeid om underveisvurdering

Hvilke erfaringer har dere på skolen med samarbeid om skriftlig og muntlig vurdering når det gjelder:

- Lærervurdering
- Medelevvurdering
- Egenvurdering

?

Skriftlig kompetanse

Lesing (kan også vurderes muntlig)

Skriving

Hva leser og skriver vi på egne premisser?

- Passe på at VFL ikke betyr vurdering hele tida
- Lese- og skriveutholdenhet (og -lyst) kan kreve at vi både leser og skriver mye uten at det blir vurdert

Men i dag er skriftlig vurdering kun interessant der det har noe felles med muntlig vurdering

«alt det norsklærere kan om vurdering av norsk skriftlig, er godt som gull også når de skal vurdere muntlig», men noen særtrekk er det (Hertzberg, 1999)

Muntlige ferdigheter i LK20

Muntlige ferdigheter i norsk er å kunne samhandle med andre gjennom å lytte, fortelle og samtale. Det innebærer å bruke retoriske ferdigheter og å uttrykke seg hensiktsmessig i ulike spontane og forberedte kommunikasjonssituasjoner, inkludert å kunne planlegge og framføre ulike typer muntlige presentasjoner tilpasset mottakerne. Norsk har et særlig ansvar for utviklingen av muntlige ferdigheter. Utviklingen av muntlige ferdigheter i norsk går fra tidlig samhandling i lek og faglige aktiviteter til å bruke det muntlige språket stadig mer presist og nyansert i ulike norskfaglige samtaler og presentasjoner.

Vurdering og muntlighet, bakgrunn

- Skolens «usynlige sentrum» (Fjørtoft, 2016 gjengir Freebody, 2013)
 - Elever lærer sammen gjennom dialog og samspill, men vurderes individuelt som selvstendige lesere og skrivere
 - ...og når det kommer til muntlighet blir vurdering sjelden berørt i faglitteraturen
- Hvorfor er det så vanskelig å vurdere muntlig?
 - Ordet er flyktig
 - Vi tukler med det spontane uttrykket, som vi gjerne ser som «naturgitt», men det kan læres (Aksnes, 1999)
 - Situasjonen er sårbar (Hertzberg, 1999)

Felles for skriftlig og muntlig vurdering

- Skal praktiseres både med og uten karakter
- Skal brukes både underveis og avsluttende, men læreren bærer mer av ansvaret muntlig fordi færre kommer opp til eksamen her
- Er både holistisk/skjønnsmessig helhet og analytisk/delkompetanser etter synlige kriterier, som kan/bør/skal diskuteres
- Krav om at karaktersetting må være så gyldig og pålitelig som mulig.
 - Gyldig: ikke nøye seg med å basere det på «aktivitet i timen» eller oppleste manus
 - Pålitelig: etterstrebe normfellesskap, der læreren får sammenliknet sitt skjønn med kollegers.
- Følger prinsipper for god veiledning (mer om det kommer)

(Hertzberg, 1999)

Prinsipper for god veiledning / underveisvurdering

- bør komme underveis
- være konkret og forståelig
- tilpasset elevens nivå
- peke på sterke og svake sider
- forsterke elevens egenforståelse

Enig/ikke? Hvorfor/ikke?

Prinsipper for god veiledning / underveisvurdering

Prinsippene er tatt fra en gjennomgang av faglitteratur på området, gjort av Frøydis Hertzberg i 1999

Hertzberg skiller mellom det hun kaller «diagnostisering», som er å ta inn alt av styrker og svakheter, uavhengig av hva som skal formidles til eleven, mens i veiledning må kunnskap om eleven, skriftspråkutvikling generelt og evne til empati og diplomati koples på:

«Av og til gir jeg da fra meg nesten alt jeg har sett, andre ganger velger jeg ut bare litt. Et slikt skille gjør alle erfarne lærere ubevisst, både når de unnlater å kommentere problemer de vet elevene ikke kan hankses med, og når de velger å konsentrere seg om enkelte utvalgte trekk elevene bør arbeide mer med».

Felles for vurdering av skriftlig og muntlig

- Skal praktiseres både med og uten karakter
- Skal brukes både underveis og avsluttende, men læreren bærer mer av ansvaret muntlig fordi færre kommer opp til eksamen her
- Er både holistisk/skjønnsmessig helhet og analytisk/delkompetanser etter synlige kriterier, som kan/bør/skal diskuteres
- Krav om at karaktersetning må være så gyldig og pålitelig som mulig.
 - At det skal være gyldig betyr at man ikke kan nøye seg med å basere det på «aktivitet i timen» eller oppleste manus
 - At det skal være pålitelig betyr at man etterstreber normfellesskap, der læreren får sammenliknet sitt skjønn med kollegers.
- Følger prinsipper for god veiledning: bør komme underveis, være konkret og forståelig, tilpasset elevens nivå, peke på sterke og svake sider og forsterke elevens egenforståelse

Hva er da særegent for vurdering av muntlig?

Særegent for muntlig?

Avsenderen er sitt egen medium

- føles mer utleverende enn å gi fra seg papir og derfor må vurdering styre unna det eleven ikke har kontroll over

Konteksten spiller en hovedrolle

- kvaliteten er avhengig av ytre forhold som ro og publikums/samtalepartners kroppsspråk
- trening i muntlig må derfor også være trening på å være en oppmerksom lytter i samtalen
- krever et trygt og inkluderende klassemiljø og undervisning i lytting

Alt skjer der og da

- også vurdering, gjør situasjonen spesielt sårbar og kommentarer må formuleres deretter, og kanskje helst orienteres mot innhold
- Det flyktige gjør det vanskelig å etterprøve karakteren

Nettverket jobber

Hvordan kan dere legge til rette for et læringsmiljø der det er trygt for alle å prøve og feile muntlig?

Ta stilling til noen påstander i svaret:

- De(n) første dagen(e)/episoden(e) plasserer makt i rommet
- De fleste elever er mer redd for andre elever enn læreren
- Mangel på normer gir faglig og sosialt tomrom
- «Som norsklærere må vi etablere klare forventninger til hva det vil si å være muntlig kompetent» (Fjørtoft, 2014)

Sjelden studier av muntlighet, men hva når det er blitt studert?

Studie av 30 norske klasserom på alle trinn i 2001, hvorav muntlige sekvenser i 21 av dem

- Muntlige situasjoner mangler ofte klart formål, er ikke øvd på og responsen er lite systematisk
- «Det er helt vanlig at læreren gir like entusiastisk respons til alle uansett kvalitet på framføringen. De to ulike sameprosjektpresentasjonene er et godt eksempel på det. Det virker som om holdningen er at det å stå fram, er så sårbart at man ikke skal gjøre noe som helst annet enn å støtte entusiastisk. Det kan også komme av at lærerne mangler repertoar når det gjelder responsarbeidet. Den spontane, støttende responsen vi ser i alle klasserom, er det viktig å hold fast ved, men for å ha læringsverdi bør den suppleres med mer systematisk, kriteriebasert respons.» (Hertzberg, 2003)

Sjelden studier av muntlighet, men hva når det er blitt studert?

Studie av 49 norsktimer ved seks ungdomsskoler i 2005

- Arbeid med muntlighet 20% av tida
- Mesteparten av denne tida gikk med til framføringer, stort sett ved at elever har fordelt stoffet mellom seg og legger det fram for uinteressert publikum som klapper
- Svært lite tid til diskusjoner og debatter, og da ikke om norskfaglige emner eller metaundervisning om muntlig (om dialekter/språklig variasjon o.l.)

(Svenkerud, Klette og Hertzberg, 2013/[her](#))

Sjelden studier av muntlighet, men hva når det er blitt studert?

Studie av 47 klasserom på 8. trinn 2014/2015

- Størst forekomst av helklasse og en-til-en-aktiviteter mellom lærer og enkeltelever
 - Men også større repertoar enn tidligere
- Få uttalte eller implisitte forventninger om elevenes muntlige deltakelse.
- Hva de tause elevene skulle gjøre i helklasse var ofte uklart (ikke *lyttebestillinger*)
- Påfallende sjelden at elevene ble bedt om å begrunne svarene sine, men elevene oppga at de ofte ble bedt om det

(Blikstad-Balas og Roe, 2020, s. 73-4)

Internasjonalt studium av muntlighet (Alexander, 2008)

- Videoopptak fra 100 skoler i England, Frankrike, India, Russland og USA
- Fant levedyktige praksiser som i praksis hindrer en språklig kultur av høy kvalitet:
 - Elever blir sjelden utfordret til å ytre egne tanker
 - Mange spørsmål som stilles er lukket og lite utfordrende
 - Lærerens tilbakemeldinger er preget av ros og er lite konkret
 - Elever leder sjelden diskusjoner og problemløsningssekvenser selv
 - Klasserommet framstår som en risikabel og tvetydig arena
- Resultat: elevene utvikler strategier for å holde ut, ikke engasjere seg

(gjengitt fra Fjørtoft, 2014, s. 143)

Okei, hva gjør vi med det?

Helklasse kan fungere til noe, for eksempel repetere og konsolidere fagstoff. Da viktig:

- Være obs på å ta seg god tid mellom hvert elevsvar, så de som ikke rekker opp hånda like kjapt, skal rekke å gjøre det (Blikstad-Balas og Roe, 2020)
- Stadig repetere lyttebestillinger
- Omformulere hverdags- til fagspråk og be om begrunnelser, gjerne gjennom *opptak*
- Variere IRE-strukturen (mer om det kommer)

Et dialogisk klasserom gir mer trening på å bruke språket (alternativ til IRE)

- Gjennom mer tid til å tenke før en svarer
 - mer tid til å tenke endrer interaksjonen i klasserommet, gir mer utdypa svar, fra flere, mer lytting, flere oppfølgingsspørsmål og varierte bidrag (Rowe, 1974, hos Hoel, 1999)
- Hvordan? Hvis helklasse:
 - Tenk-par-del
 - Integrere skriftlig og muntlig bruk av språket:
Korte skrivesekvenser med tenkeskriving før muntlige svar (Hoel, 1999)
- Gjennom *utforskende* samtaler og ved å stille åpne eller autentiske spørsmål
 - Noe annet enn presenterende samtaler og lukkede spørsmål
 - Åpner for tenkesnakking, refleksjon og diskusjon

Mer om lytting

- Kodeskifte: fra deltaker til tilhører
 - Signalisere lytting (følge med, kroppsspråk, andre bekreftelser)
 - Ferdighet viktig for samhandling og læring (Penne, Hertzberg og Solem, 2020)
 - Studie av ungdomsskoleelever viste at de vet det i teorien, men omsetter det ikke til praktisk handling (Siljan, 2017)
- Tre moduser: å lytte etter informasjon (velge ut), å lytte kritisk (evaluere og utfordre) og å lytte empatisk (åpen og velvillig i møte med både person og sak) (Penne, Hertzberg og Solem, 2020)

Tilslutt, praktiske råd for at alle får mulighet til å delta muntlig

1. Utfordre: gi mulighet til å diskutere hvorfor det er viktig at de er aktivt engasjert
2. Ha et formål med dine bevegelser i rommet. Stå plassert på ulike steder
3. Omroker bordplasseringen: gi mindre engasjerte elever mer strategisk plassering i «handlingssonen» (foran eller i midten)
4. Bytt bordplassering jevnlig
5. Plasser pulter i grupper: gir samarbeidsgrupper OG bedre oversikt over rommet
6. Bryt rituelle mønstre for muntlighet ved å legge inn alternative måter å svare på: i kor, tommel opp/ned, tenk-par-del o.l.

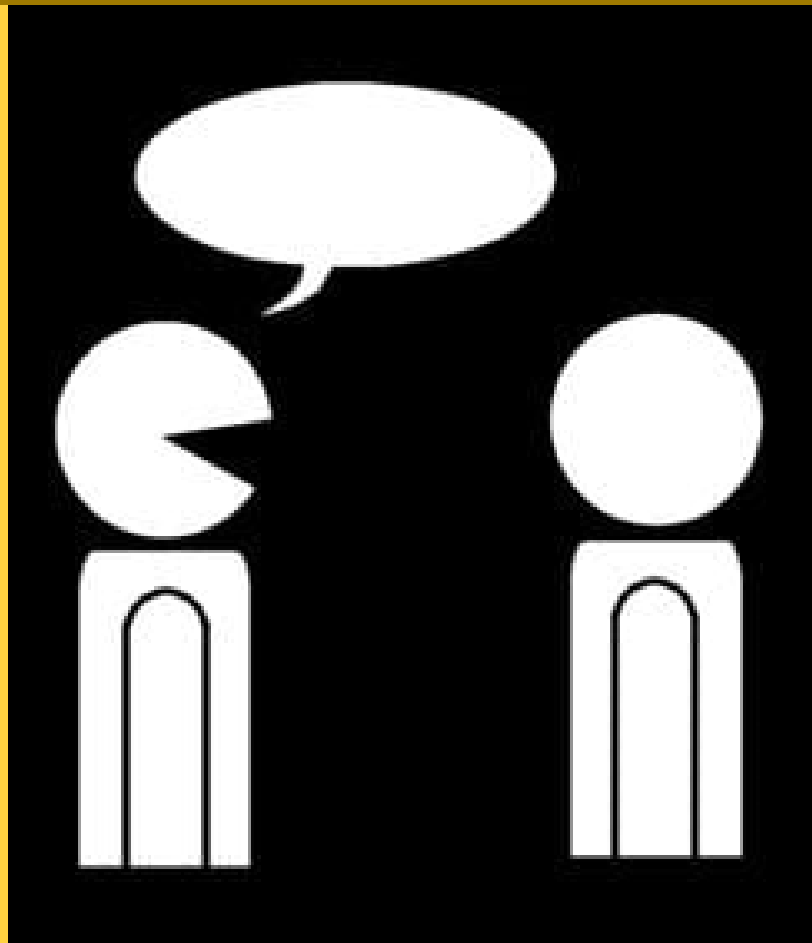
(gjengitt fra Walsh og Sattes (2005) hos Fjørtoft, 2014)

Veien videre?

Hva tar vi med til utprøving på egen skole?
(og melde erfaringer av tilbake i neste samling)

- samarbeid om klassekultur for muntlig prøving og feiling?
- samarbeid om forventninger til muntlig kompetanse?
- (konkret situasjon som skal vurderes?)

Hvordan bruke nettverket mellom samlinger?
Behov for veiledning på den enkelte skole?

Kilder

- Aksnes, L. M. (1999). «Muntligheten i norskfaget. En oversikt over feltet norsk muntlig», i Hertzberg og Roe (red.) *Muntlig norsk*
- Blikstad-Balas, M. og Roe, A. (2020): *Hva foregår i norsktimene?* Universitetsforlaget.
- Fjørtoft, H. (2016). «Vurdering av muntlighet i klasserommet», i Kverndokken (red.): *101 måter å fremme muntlige ferdigheter på*
- Fjørtoft, H. (2014). *Norskdiraktikk*. Fagbokforlaget.
- Hertzberg, F. (2003). «Arbeid med muntlige ferdigheter», i Klette, K. (red.): *Klasserommets praksisformer etter Reform 97*, lest [her](#).
- Hertzberg, F. (1999). «Vurdering av muntlig – det går an», i Hertzberg og Roe (red.) *Muntlig norsk*
- Hoel, T. L. (1999). «Den første gang, den første gang... Bygging av munnleg klasseromskultur i norskfaget» , i Hertzberg og Roe (red.) *Muntlig norsk*
- Penne, S., Hertzberg, F. og Solem, M. S. (2020). *Muntlige tekster i klasserommet*
- Sandvik, L. V. (2022) «Vurderingskulturer i norsk skole», i *Bedre skole nr. 3*
- Siljan, H. H. (2017). «Være stille og ikke fikle med ting, det er vel det viktigste – Om lytting som muntlig ferdighet». I: Kverndokken, K; Askeland, N.; Siljan, H.H. (2017): *Kvalitet og kreativitet i klasserommet – ulike perspektiver på undervisning*.